

تحليل بخش حقيقي اقتصاد ايران

۴. عملکرد سه ماهه اول و برآورد

رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵

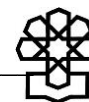
معاونت پژوهش‌های اقتصادی
دفتر: مطالعات اقتصادی

کد موضوعی: ۲۲۰
شماره مسلسل: ۱۵۰۰۱
شهریورماه ۱۳۹۵

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۳.....	۱. تحلیلی بر رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۴.....
۳.....	۱-۱. تحلیل رشد اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۴ (طرف عرضه).....
۵.....	۱-۲. تحلیل رشد اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۴ (طرف تقاضا).....
۷.....	۲. برآورد رشد فعالیت‌های اقتصادی در سال ۱۳۹۵.....
۸.....	۲-۱. بخش کشاورزی.....
۹.....	۲-۲. بخش نفت.....
۱۰.....	۲-۳. بخش صنعت.....
۱۲.....	۲-۳-۱. خودروسازی.....
۱۳.....	۲-۳-۲. محصولات پتروشیمی.....
۱۴.....	۲-۳-۳. سیمان.....
۱۶.....	۲-۳-۴. فولاد خام و محصولات فولادی.....
۱۷.....	۲-۳-۵. محصولات غذایی (روغن نباتی).....
۱۸.....	۴-۲. بخش ساختمان.....
۱۹.....	۵-۲. بخش خدمات.....
۲۰.....	۵-۲-۱. خدمات بازرگانی.....
۲۱.....	۵-۲-۲. خدمات حمل‌ونقل.....
۲۲.....	۵-۲-۳. خدمات عمومی.....
۲۳.....	۳. برآورد رشد تولید ناخالص داخلی (رشد اقتصادی) در سال ۱۳۹۵.....
۲۴.....	جمع‌بندی.....
۲۶.....	منابع و مأخذ.....

تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران ۴. عملکرد سه ماهه اول و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵

چکیده

اقتصاد ایران پس از پشت سر گذاشتن رشد اقتصادی منفی سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ و نیل به رشد اقتصادی مثبت ۳ درصدی (منتشره بانک مرکزی) در سال ۱۳۹۳، سال ۱۳۹۴ را در حالی به پایان رساند که برجام از اواخر سال گذشته اجرایی شده و رشد اقتصادی (بنا به اعلام مرکز آمار ایران) ۱/۳ درصد بود.^۱ سال ۱۳۹۵ در شرایط خاصی برای اقتصاد ایران شروع شد به‌طوری‌که از یکسو سال جاری نخستین سالی است که تحریم‌های بین‌المللی (هر چند بعضاً به‌صورت ناقص) لغو شده و ازسوی دیگر نخستین سال اجرایی شدن برنامه ششم توسعه (بعد از تصویب مجلس شورای اسلامی) خواهد بود.

در گزارش حاضر ضمن ارائه تحلیل مختصر از رشد اقتصادی سال ۱۳۹۴، عملکرد بخش حقیقی اقتصاد ایران در سه ماهه اول سال جاری مورد بررسی قرار گرفته و برآوردی از رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ ارائه می‌گردد. شواهد آماری (سه ماهه اول و برخی برآوردهای بخشی تا پایان سال ۱۳۹۵) و غیرآماری (از قبیل رفع تحریم‌ها، امکان‌پذیری گسترش تولید و صادرات نفت، کاهش هزینه‌های مبادله و ...) نشان می‌دهد که رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ عددی مثبت و بالا خواهد بود.

نتایج گزارش حاضر با در نظر گرفتن آخرین آمار و اطلاعات در دسترس تا پایان فصل اول سال ۱۳۹۵، برآورد وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی از تولید محصولات کشاورزی و نفت از تولید و صادرات نفت در سال ۱۳۹۵، برآورد هزینه‌های عمرانی و جاری دولت تا انتهای سال ۱۳۹۵ و همچنین برآوردهای صنایع مختلف شامل خودروسازی، محصولات پتروشیمی، سیمان، فولاد خام و محصولات فولادی و برخی مواد غذایی (روغن نباتی) راجع به میزان تولیدات محصولاتشان در انتهای سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد که رشد ارزش‌افزوده بخش‌های کشاورزی، نفت، صنعت، ساختمان و خدمات در سال ۱۳۹۵ به ترتیب برابر با ۳/۵، ۳۸/۶، ۱/۴، ۹/۸- و ۴/۶ درصد، رشد زیربخش‌های خدمات شامل خدمات بازرگانی، خدمات حمل‌ونقل و خدمات عمومی در سال ۱۳۹۵ به ترتیب برابر با ۲/۸، ۴/۹ و ۸/۰ درصد و رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ نیز برابر با ۶/۶ درصد خواهد بود. نکته مهم در مورد رشد ۶/۶ درصدی برآوردی

۱. در گزارش قبلی مرکز پژوهش‌های مجلس (شماره مسلسل ۱۴۹۹۷) نقدهایی به گزارش عملکرد بخش حقیقی اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۴ منتشر شده توسط مرکز آمار ایران به عنوان نهاد رسمی آماری کشور وارد شده بود که نقدهای مذکور همچنان پابرجاست با این حال چون در این گزارش تمرکز اصلی بر عملکرد سال ۱۳۹۵ است، از بررسی جزئیات فنی آماری مربوط به عملکرد اقتصاد در سال ۱۳۹۴ اجتناب می‌شود و صرفاً به تحلیل اکتفا می‌گردد. با این حال، علاقمندان برای جزئیات بیشتر می‌توانند به گزارش مذکور مراجعه نمایند.

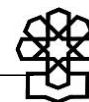
برای سال ۱۳۹۵ مربوط به نقش پررنگ بخش نفت است، زیرا ۳/۹ درصد از رشد ۶/۶ درصدی سال ۱۳۹۵ مربوط به بخش نفت است. بنابراین باید سهم بزرگی از رشد ۶/۶ درصدی اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۵ را مبتنی بر گسترش تولید و صادرات نفت دانست.

مقدمه

سال ۱۳۹۵ که در گزارش حاضر تلاش می‌شود تا ضمن بررسی عملکرد رشد بخش‌های اقتصادی در سه ماهه اول سال جاری، برآوردی از رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ نیز ارائه شود، سالی کلیدی و مهم برای اقتصاد ایران محسوب می‌شود. اهمیت سال ۱۳۹۵ از آن جهت است که اولاً سال جاری نخستین سالی است که برجام اجرایی شده و تحریم‌ها (هر چند بعضاً به صورت ناقص) برداشته شده ثانیاً در صورت تصویب برنامه ششم توسعه، نخستین سال برنامه ششم توسعه خواهد بود.

لغو تحریم‌ها و مزایای حاصل از آن (از قبیل امکان‌پذیری افزایش صادرات نفت، کاهش هزینه‌های مبادله، امکان‌پذیری گسترش ارتباطات بین‌المللی و...) می‌تواند نقش موثری در افزایش نرخ رشد اقتصادی کشور در سال ۱۳۹۵ و سال‌های بعد داشته باشد. اهمیت افزایش رشد اقتصادی وقتی بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد که تأمل در سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه نمایانگر ضرورت حصول به رقم رشد اقتصادی متوسط سالیانه ۸ درصدی در سال‌های اجرایی شدن این برنامه می‌باشد.

شواهد غیرآماري فوق‌الذکر نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۵ می‌توان نه تنها انتظار حصول رقم رشد اقتصادی مثبت را داشت، بلکه تحقق ارقام بالای رشد اقتصادی نیز کاملاً محتمل است. با این حال، در تحلیل رشد این سال از جنبه‌های رفاه اجتماعی و سیاستگذاری لازم است ترکیب رشد از منظر اجزای تقاضا و عرضه (بخش‌های اقتصادی) مورد توجه واقع شود. در غیر این صورت ارقام رشد اقتصادی می‌تواند گمراه‌کننده باشد. در گزارش حاضر تلاش می‌شود تا ضمن بررسی عملکرد رشد اقتصادی سه ماهه نخست سال جاری، برآوردی از رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۵ ارائه گردد که برای این منظور از آخرین آمار و اطلاعات در دسترس تا پایان فصل اول سال ۱۳۹۵ در چارچوب حساب‌های ملی فصلی، برآورد وزارت جهاد کشاورزی از تولید محصولات کشاورزی در سال ۱۳۹۵، برآورد وزارت نفت از تولید و صادرات نفت خام در سال ۱۳۹۵، برآورد هزینه‌های عمرانی و جاری دولت تا انتهای سال ۱۳۹۵ و همچنین برآوردهای صنایع مختلف راجع به میزان تولیدات محصولاتشان در انتهای سال ۱۳۹۵ استفاده خواهد شد. قبل از ورود به بحث در مورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ نیز، تحلیل مختصری از رشد اقتصادی سال ۱۳۹۴ ارائه می‌گردد.

۱. تحلیلی بر رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۴

سال ۱۳۹۴ در شرایطی پشت سر گذاشته شد که:

اولاً رویدادی مهم و مثبت به لحاظ اقتصادی و سیاسی در این دوره رخ داد که عبارت از حصول توافق هسته‌ای تحت عنوان برجام (تیرماه ۱۳۹۴) و اجرایی شدن آن (دی‌ماه ۱۳۹۴) می‌باشد. این توافق به‌طور بالقوه حاوی ظرفیت‌هایی برای کمک به رفع برخی از معضلات اقتصادی کشور است.

ثانیاً اقتصاد ایران علاوه بر مشکلات مهم، نهادی و ریشه‌دار اقتصادی، اجتماعی و سیاسی خود، با سه معضل اصلی و فوری اقتصادی نیز مواجه بوده است:

۱. کمبود تقاضای مؤثر،

۲. وضعیت بفرنج سیستم بانکی و نرخ‌های بالای سود،

۳. کمبود درآمدهای نفتی.

هر سه موضوع کمابیش در سال ۱۳۹۵ نیز برقرار خواهند بود با این حال شواهدی از کاهش آنها در این سال در دسترس است. به‌طوری که با افزایش صادرات نفت در سال ۱۳۹۵ بخشی از کمبود درآمدهای نفتی جبران خواهد شد، با پیگیری‌های سیاستی اجرا شده نرخ سود بانکی روندی کند اما کاهشی یافته است و تقاضای مؤثر هم لاقلاً در آن بخشی از آن که به درآمدهای نفتی مرتبط است تا حدی بهبود خواهد یافت.

مرکز آمار ایران (در آخرین گزارش منتشره) رشد اقتصادی سال ۱۳۹۴ را برابر با ۱/۳ درصد اعلام کرده است^۱ که در ادامه گزارش تلاش می‌شود تا تحلیلی مختصر از رشد اقتصادی سال ۱۳۹۴ به تفکیک اجزای طرفین عرضه و تقاضا ارائه شود.

۱-۱. تحلیل رشد اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۴ (طرف عرضه)

مرکز آمار ایران رشد مجموع ارزش‌افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی در سال ۱۳۹۴ را برابر با ۰/۳ درصد و رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار در سال ۱۳۹۴ را برابر با ۱/۳ درصد اعلام کرده است. تفاوت این دو رقم به خالص مالیات بر واردات مربوط است که عددی برای رشد آن در ارقام اعلامی مرکز آمار ایران ارائه نشده است. علاوه بر این با کسر سهم نفت و کشاورزی، رشد ارزش‌افزوده ناشی از عملکرد سایر بخش‌ها ۰/۴- درصد خواهد بود. در تحلیل واقع‌بینانه از منظر سیاست‌گذاری شاید مناسب‌تر باشد که سهم این دو بخش به‌طور مجزا تحلیل شده و معیار ارزیابی شرایط رونق و رکود کشور نباشد، زیرا

۱. در گزارش رشد اقتصادی سال ۱۳۹۴ که اواخر اردیبهشت‌ماه سال جاری توسط مرکز آمار ایران منتشر شد، رشد ارزش‌افزوده بخش‌ها و رشد اقتصادی به‌ترتیب برابر با ۰/۱ و ۱ درصد اعلام شده بود اما در گزارش همین نهاد برای رشد فصل بهار سال ۱۳۹۵ (اواخر مردادماه سال جاری)، رشد ارزش‌افزوده بخش‌ها و رشد اقتصادی سال ۱۳۹۴ به‌ترتیب برابر با ۰/۳ و ۱/۳ درصد اعلام شده است.

عملکردشان بیشتر متأثر از عوامل برونزا است و رشد آنها به طور بالقوه می‌تواند مسیری به غیر از مسیر کل اقتصاد داشته باشد (بخش نفت به دلیل آنکه دارای پیوندهای ضعیفی با سایر بخش‌های اقتصادی است و بخش کشاورزی نیز بیشتر متأثر از شرایط آب و هوایی است تا رونق و رکود کل اقتصاد). بنابراین، با تأمل در آمار رشد بخش‌های اقتصادی می‌توان بیان کرد که در سال ۱۳۹۴ همچنان گرد رکود از پیکر اقتصاد ایران زدوده نشده است.

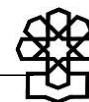
آمارهای مرکز آمار ایران نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۴، رشد گروه کشاورزی برابر با ۵/۷ درصد بوده، اما رشد گروه صنعت^۱ برابر با ۲/۲- درصد است. در زیربخش‌های گروه صنعت نیز، فقط استخراج نفت خام و گاز طبیعی (۳/۶ درصد)^۲ و تأمین آب، برق و گاز طبیعی (۳/۲ درصد) از ارقام رشد مثبت برخوردار بوده و زیربخش‌های دیگر (سایر معادن) ۳/۳- درصد، صنعت (۰/۳- درصد) و ساختمان (۱۶/۷- درصد) همچنان از رشدی منفی برخوردارند. بخش صنعت در سال ۱۳۹۴ یکی از سخت‌ترین سال‌های خود را پشت سر گذاشت، زیرا با چالش‌های متعددی از جمله مشکل تأمین مالی بنگاه‌های اقتصادی و مشکل کمبود تقاضای مؤثر مواجه بود. بخش ساختمان نیز در سال ۱۳۹۴ در هر دو بخش دولتی و خصوصی با چالش‌هایی همراه بود که نمود آنها در افت ۷/۵ درصدی پرداخت‌های عمرانی دولت در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال قبل و همچنین کاهش تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در مناطق شهری و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ساختمان در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال قبل به ترتیب حدود ۱۳/۴ و ۱۳/۹ درصد می‌باشد.

طبق اعلام مرکز آمار ایران، رشد گروه خدمات در سال ۱۳۹۴ برابر با ۰/۴ درصد بوده، اما زیربخش‌های مهمی همچون حمل‌ونقل، انبارداری و ارتباطات (۶/۸- درصد) و واسطه‌گری‌های مالی (۵/۶- درصد) از ارقام رشد منفی برخوردارند. همچنین زیربخش مهمی همچون عمده و خرده فروشی، هتل و رستوران نیز از رقم رشد پایینی (۰/۱ درصد) برخوردار است. با این حال، امور عمومی، آموزش، بهداشت و مددکاری یکی دیگر از زیربخش‌های مهم گروه خدمات است که در سال ۱۳۹۴، معادل ۷ درصد رشد داشته است.

واسطه‌گری‌های مالی یکی از زیربخش‌های مهمی است که ارائه‌دهنده خدمات برای تمامی بخش‌های اقتصادی بوده و مرکز آمار ایران رشد این زیربخش را در سال ۱۳۹۴ برابر با ۵/۶- درصد اعلام کرده است. وقوع رشد منفی برای خدمات واسطه‌گری‌های مالی در سال ۱۳۹۴ با توجه به شرایط خاص نظام بانکی (وجود دارایی‌های سمی، وجود مطالبات غیرجاری، بدهی دولت به نظام بانکی و غیره) دور از انتظار نبوده، اما مقدار عددی رشد با واقعیت‌های این بخش فاصله دارد که دلیل آن علاوه بر موضوع

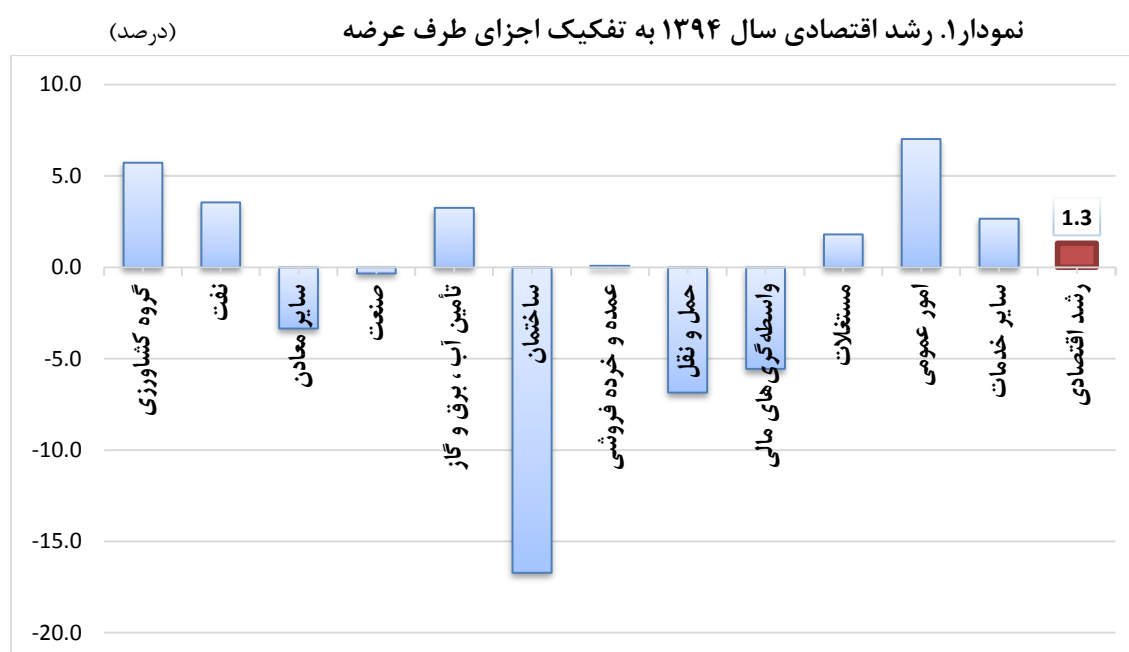
۱. گروه صنعت شامل معدن؛ صنعت؛ ساختمان و تأمین آب، برق و گاز طبیعی است.

۲. ارزش‌افزوده بخش نفت تابعی از صادرات نفت و میعانات گازی، خوراک پالایشگاه‌ها و فرآورده‌های نفتی است که مهمترین این اجزای، مقدار صادرات نفت خام می‌باشد. شواهد آماری حاکی از افزایش صادرات نفت سال ۱۳۹۴ نسبت به سال قبل (معادل ۴/۱ درصد) است.

تأخیر در تغییر سال پایه توسط این نهاد (سال پایه ۱۳۷۶)، به نسبت بالای سهم بیمه‌ها و سایر واسطه‌گری‌های مالی در این بخش در مقایسه با همان نسبت در حساب‌های ملی بانک مرکزی باز می‌گردد.

امور عمومی، آموزش، بهداشت و مددکاری، آینه‌ای از حضور مستقیم دولت در اقتصاد بوده و ارزش‌افزوده این زیربخش‌ها تابعی از هزینه‌های جاری دولت است. با توجه به اینکه عملکرد بودجه دولت حاکی از رشد ۱۸/۷ درصدی هزینه‌های جاری دولت در سال ۱۳۹۴ می‌باشد، لذا با توجه به رشد شاخص‌های تعدیل‌کننده، رشد حقیقی هزینه‌های جاری در سال ۱۳۹۴ عددی مثبت خواهد بود که طبق اعلام مرکز آمار این رقم برابر با ۷ درصد است.

مأخذ: مرکز آمار ایران.

۱-۲. تحلیل رشد اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۴ (طرف تقاضا)

مرکز آمار ایران در آخرین گزارش منتشره خود، رشد اجزای طرف تقاضا را در سال ۱۳۹۴ اعلام کرد به طوری که رشد هزینه مصرف نهایی خصوصی (۲/۵ درصد)، رشد هزینه مصرف نهایی دولتی (۷/۴ درصد) و رشد صادرات (۱۶/۵ درصد) ارقامی مثبت بوده، اما رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (۱۵/۷- درصد) و رشد واردات (۱۵/۸- درصد) منفی بوده است.

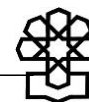
ارزیابی رشد هزینه‌های مصرف نهایی دولت به قیمت ثابت نشان می‌دهد که رشد این جزء تقاضای کل از سال ۱۳۸۶ به بعد ارقام پایین و بعضاً منفی را تجربه کرده، اما در سال ۱۳۹۳ با توجه به شرایط خاص این سال، رشد مصرف نهایی دولت به قیمت ثابت بهبود نسبی یافته و به ۲/۷ درصد (به نقل از

بانک مرکزی) رسید. وضعیت در سال ۱۳۹۴ به‌ویژه بعد از اجرایی شدن برجام در ماه‌های بهمن و اسفند متفاوت بوده به‌طوری که شواهد آماری نشان می‌دهد، اعتبارات هزینه‌ای دولت در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ معادل ۱۸/۷ درصد رشد داشته که با در نظر گرفتن رشد شاخص قیمت در این دوره به معنی رشد مثبت این متغیر به قیمت‌های ثابت بوده و با رقم رشد اعلامی مرکز آمار ایران (۷/۴ درصد) سازگار است.

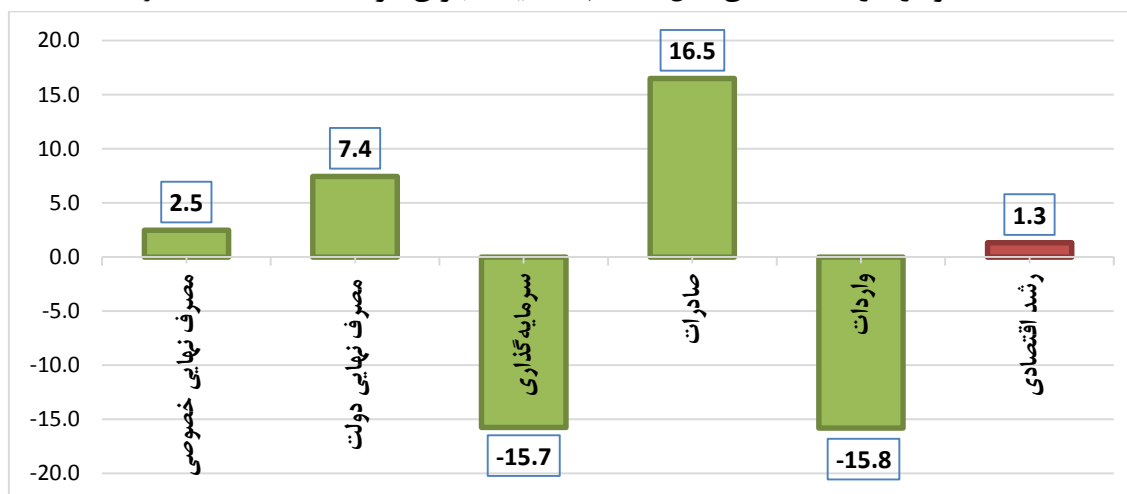
ارزیابی رشد سرمایه‌گذاری نشان می‌دهد که نرخ رشد این متغیر به قیمت ثابت از سال ۱۳۸۵ به بعد، به غیر از سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ که رشدی حدود ۱۱ درصد را تجربه کرد در بقیه سال‌ها همواره عددی مثبت یا منفی بوده است. رشد سرمایه‌گذاری به قیمت ثابت در سال ۱۳۹۳ به ۳/۵ درصد رسید، اما شواهد آماری برای سال ۱۳۹۴ حاکی از منفی شدن رشد این جزء تقاضای کل است. با توجه به اینکه در اقتصاد ایران با شرایط ساختاری خاصی که دارد، سرمایه‌گذاری (دولتی و حتی خصوصی) عمدتاً تابعی از درآمدهای نفتی و تخصیص اعتبارات عمرانی است، شواهد آماری نشان می‌دهد که عملکرد پرداخت‌های عمرانی دولت به قیمت جاری در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال قبل معادل ۷/۵ درصد کاهش داشته که نشانه منفی بودن رشد سرمایه‌گذاری کشور به قیمت جاری (و به قیمت ثابت در صورت تعدیل با شاخص قیمت مناسب) در سال ۱۳۹۴ بوده و با رشد اعلامی مرکز آمار ایران برای تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در سال ۱۳۹۴ (۱۵/۷- درصد) سازگار است.

شواهد آماری در مورد صادرات کشور حاکی از منفی بودن رشد صادرات دلاری نفت (رشد اسمی) و رشد صادرات گمرکی (رشد اسمی) در سال ۱۳۹۴ است، اما با توجه منفی بودن رشد شاخص قیمت صادرات کشور در سال ۱۳۹۴ و نزولی بودن روند شاخص قیمت نفت خام، وجود رشد مثبت برای صادرات حقیقی کشور در سال ۱۳۹۴ دور از انتظار نبوده و با رقم اعلامی مرکز آمار (۱۶/۵ درصد) سازگار است.^۱ علاوه بر افت صادرات اسمی کشور در سال ۱۳۹۴، واردات اسمی کشور نیز در این سال با کاهش همراه بوده به‌طوری که واردات کشور در سال ۱۳۹۴ با رقم ۴۱/۵ میلیارد دلار نسبت به واردات سال ۱۳۹۳ (۵۳/۶ میلیارد دلار) افت ۲۲/۵ درصدی را داشته است. افت واردات علاوه بر اینکه معلول کاهش تولید ملی و رکود بخش صنعت است، می‌تواند ناشی از انتظار تولیدکنندگان و واردکنندگان از بهبود اوضاع در سال ۱۳۹۵ (برای مثال کاهش هزینه مبادله یا حتی کاهش نرخ ارز و...) باشد.

۱. مجدداً قابل تأکید است که نرخ رشد مثبت صادرات حقیقی در سال ۱۳۹۴ نباید گمراه‌کننده باشد، زیرا این رقم رشد مثبت در نتیجه نزولی بودن شاخص قیمت صادرات حاصل شده در حالی که صادرات اسمی کشور در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ با کاهش همراه بوده است.

نمودار ۲. رشد اقتصادی سال ۱۳۹۴ به تفکیک اجزای طرف تقاضا (درصد)

مأخذ: همان.

۲. برآورد رشد فعالیت‌های اقتصادی در سال ۱۳۹۵

سال ۱۳۹۵ برای اقتصاد ایران سال خاصی محسوب می‌شود، زیرا از یکسو اولین سالی است که تحریم‌های مختلف بین‌المللی (از جمله تحریم‌های نفتی، بانکی و مالی) هر چند به صورت ناقص از سر راه اقتصاد ایران برداشته شده و با اجرایی شدن برجام فصل جدیدی برای اقتصاد ایران گشوده شده است و از سوی دیگر اولین سال مربوط به برنامه ششم توسعه کشور (به شرط تصویب توسط مجلس و اجرایی شدن آن از سال ۱۳۹۵) محسوب می‌شود.

در سال ۱۳۹۵ اقتصاد ایران در کنار چالش‌هایی که با آنها مواجه بوده با فرصت‌های متعددی نیز مواجه است که بهره‌برداری هوشمندانه از این فرصت‌ها می‌تواند نقش مؤثری در نیل به ارقام رشد بالا نه تنها در سال ۱۳۹۵، بلکه در سال‌های آتی نیز داشته باشد. اهم چالش‌های اقتصاد ایران (به غیر از چالش‌های توسعه‌ای که ماهیتاً بلندمدت و ساختاری هستند) در سال ۱۳۹۵ عبارتند از:

۱. وجود برخی کاستی‌ها در لغو کامل تحریم‌ها،
۲. مشکل تأمین مالی بنگاه‌های اقتصادی،
۳. مشکل کمبود تقاضای مؤثر،
۴. بحران نظام بانکی،
۵. حجم انبوه بدهی‌های دولت،
۶. کاهش قیمت نفت،
۷. اختلاف دیدگاه‌های سیاستگذاری در چگونگی مواجهه با مسائل اصلی اقتصاد کشور (برای مثال سهم و اندازه برونگرایی).

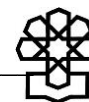
در کنار این چالش‌ها، فرصت‌هایی نیز برای اقتصاد ایران در سال جاری و سال‌های آتی متصور است. اهم فرصت‌هایی که اقتصاد ایران با آنها مواجه بوده و باید به‌طور کامل و هوشمندانه از آنها در راستای شتاب موتور رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۵ و سال‌های آتی بهره‌برداری عبارتند از:

۱. اجرایی شدن برجام،
 ۲. امکان‌پذیری افزایش صادرات نفت،
 ۳. کاهش هزینه‌های مبادله (شامل نقل و انتقالات پولی و غیره)،
 ۴. امکان‌پذیری گسترش ارتباطات با اقتصاد بین‌الملل،
 ۵. امکان‌پذیری حضور سرمایه‌گذاران خارجی در اقتصاد ایران،
 ۶. اتفاق نظر نسبی سیاستگذاران در مورد مسائل اصلی اقتصادی کشور (نظیر مسئله فساد و اشتغال).
- بدون تردید داشتن چشم‌اندازی از وضعیت آتی هر متغیر اقتصادی به‌ویژه رشد اقتصادی، نقش مهمی در سیاستگذاری‌های اقتصادی کشور خواهد داشت، اما حادث شدن تحولات اقتصادی (در سطح کلان و در سطح بخشی) که بعضاً خارج از کنترل نیز می‌باشند، امکان پیش‌بینی دقیق را با دشواری مواجه می‌کند، اما در عین حال بدیهی است که هر چه به انتهای سال جاری نزدیک‌تر شویم این امکان نیز فراهم می‌شود تا بتوان پیش‌بینی دقیق‌تری از رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ ارائه کرد. در ادامه گزارش تلاش می‌شود تا به کمک تحلیل بخشی و با توجه به شواهد آماری موجود در سه ماهه اول سال ۱۳۹۵، برآوردی از رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ ارائه شود. قبل از ورود به بحث لازم به ذکر است که صندوق بین‌المللی پول در آخرین گزارش خود (گزارش ماه آوریل سال ۲۰۱۶)، رشد اقتصادی ایران در سال ۲۰۱۶ میلادی (۱۳۹۵ هجری شمسی) را برابر با ۴ درصد پیش‌بینی کرده و بانک جهانی نیز در آخرین گزارش خود (ماه ژوئن ۲۰۱۶)، رشد اقتصادی ایران در سال ۲۰۱۶ میلادی (۱۳۹۵ هجری شمسی) را برابر با ۴/۴ درصد پیش‌بینی کرده است.

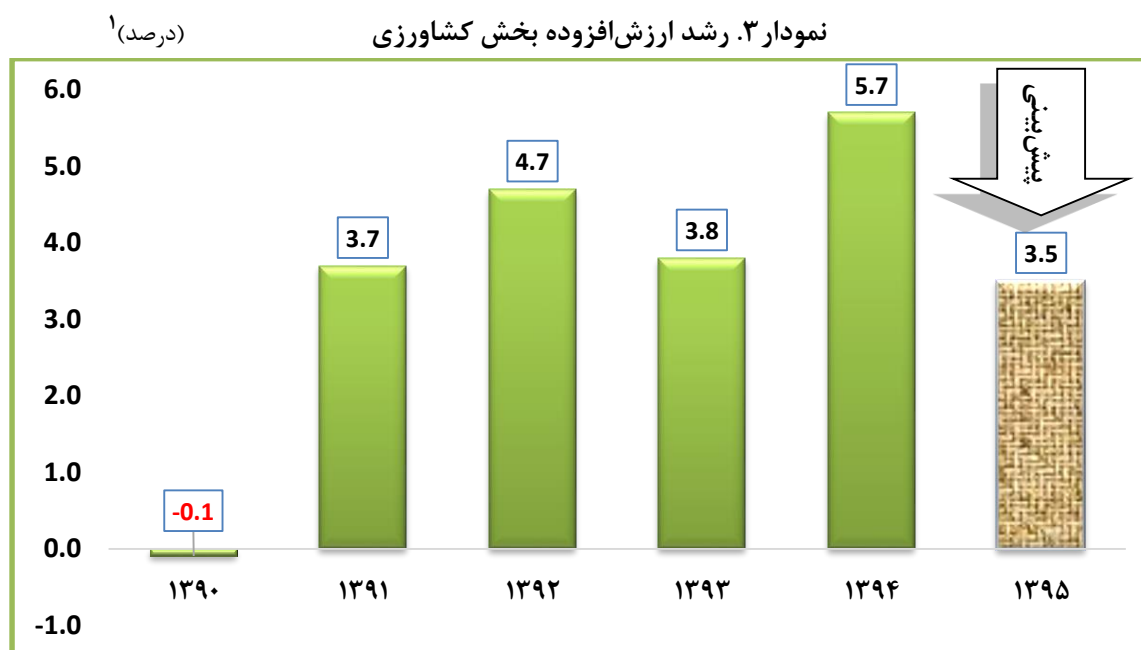
۱-۲. بخش کشاورزی

بخش کشاورزی یکی از مهمترین بخش‌های اقتصادی است که طبق حساب‌های ملی بانک مرکزی طی ۱۰ سال اخیر (۱۳۸۳-۱۳۹۳) به‌طور متوسط حدود ۷ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور را به خود اختصاص داده است. رشد ارزش‌افزوده بخش کشاورزی از عوامل متعددی تأثیر می‌پذیرد که اهم آنها عبارتند از رشد میزان بارندگی، جریان‌های سطحی، خروجی سدها، سطح زیر کشت، تکنولوژی استفاده از آب، میزان استحصال آب از منابع آب زیرزمینی.

ارزیابی رشد ارزش‌افزوده بخش کشاورزی در سال‌های اخیر حاکی از آن است که در همه سال‌ها به غیر از سال ۱۳۹۰، رشد این بخش مثبت بوده است. نمودار ۳ نشان‌دهنده رشد ارزش‌افزوده بخش

کشاورزی در دوره ۱۳۹۰-۱۳۹۴ و پیش‌بینی سال ۱۳۹۵ می‌باشد. مشاهده می‌شود که در سال ۱۳۹۴ و طبق اعلام مرکز آمار ایران، رشد بخش کشاورزی برابر با ۵/۷ درصد بوده است. همین نهاد آماری، رشد بخش کشاورزی در فصل اول سال ۱۳۹۵ را برابر با ۴/۰ درصد اعلام کرده است. ارزیابی برآوردهای وزارت جهاد کشاورزی از تولید انواع اقلام محصولات کشاورزی تا پایان سال ۱۳۹۵ حاکی از آن است که رشد ارزش‌افزوده بخش کشاورزی (به قیمت ثابت) در سال ۱۳۹۵ حدود ۳/۵ درصد خواهد بود.

مأخذ: حساب‌های ملی بانک مرکزی.

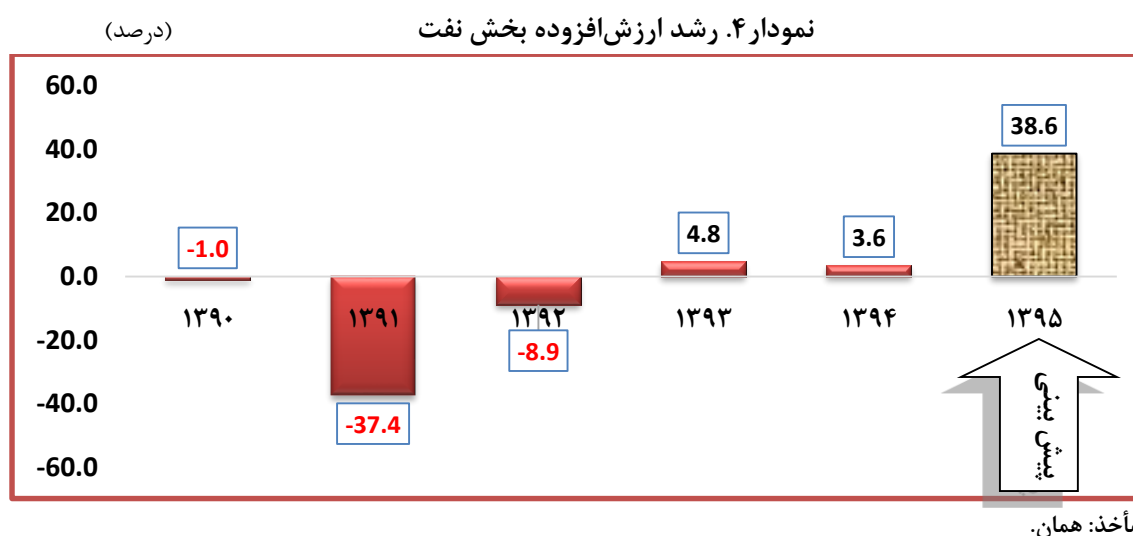
توضیح: آمار سال ۱۳۹۴ در این نمودار و سایر نمودارهای گزارش حاضر از مرکز آمار ایران اخذ شده است.

۲-۲. بخش نفت

بخش نفت یکی از بخش‌های مهم و کلیدی اقتصاد ایران است که طبق حساب‌های ملی بانک مرکزی، طی ۱۰ سال اخیر (۱۳۸۳-۱۳۹۳) به‌طور متوسط ۱۷ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور مربوط به این بخش بوده است. وجود این سهم بالا حاکی از اهمیت این بخش می‌باشد. بخش نفت موتور محرکه سایر بخش‌های اقتصاد ایران محسوب می‌شود (هرچند خود از سایر بخش‌ها متأثر نمی‌شود) زیرا رشد مثبت این بخش باعث متأثر شدن سایر بخش‌های اقتصادی (از جمله ساختمان و خدمات عمومی) از طریق افزایش تقاضا برای آن بخش‌ها می‌شود.

۱. ذکر این نکته ضروری است که در تمامی نمودارها و جداول موجود در ادامه گزارش، مأخذ مربوط به آمارهای سال ۱۳۹۴ و فصل اول سال ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران است.

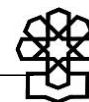
نمودار ۴ نشان‌دهنده رشد ارزش افزوده بخش نفت طی دوره ۱۳۹۰-۱۳۹۴ و پیش‌بینی سال ۱۳۹۵ است. آمارهای بانک مرکزی حاکی از آن است که پس از تحریم صادرات نفت و رشد منفی این بخش در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲، رشد ارزش افزوده بخش مذکور در سال ۱۳۹۳ مثبت ۴/۸ درصد شده (تعلیق تحریم‌ها) و در سال ۱۳۹۴ نیز (بنا به اعلام مرکز آمار ایران) به رقم ۳/۶ درصد رسید (عمدتاً ناشی از لغو تحریم‌ها و اجرایی شدن برجام در دو ماه انتهایی سال ۱۳۹۴).

وضعیت بخش نفت در سال ۱۳۹۵ به‌طور کلی چیزی متفاوت از سال‌های قبل است، زیرا در این سال تحریم صادرات نفت ایران لغو شده و امکان گسترش تولید و صادرات نفت برای کشور فراهم شده است. با توجه به لغو تحریم صادرات نفت ایران از اواخر سال ۱۳۹۴، شواهد آماری گویای آن است که رشد ارزش افزوده بخش نفت در سه ماهه پایانی سال ۱۳۹۴ و سه ماهه ابتدایی سال ۱۳۹۵ به‌ترتیب برابر با ۱۶/۵ و ۵۷/۳ درصد بوده است که در قیاس با ارقام رشد بخش نفت در فصل اول تا سوم سال ۱۳۹۴ (به‌ترتیب برابر با ۳/۶، ۳/۴ و ۹/۰- درصد) از تفاوت معناداری برخوردار است. برآورد مرکز پژوهش‌های مجلس (مطابق نمودار ۴) از رشد ارزش افزوده بخش نفت در سال ۱۳۹۵ با توجه به پیش‌بینی‌های موجود از تولید و صادرات نفت کشور در سال جاری حاکی از آن است که رشد ارزش افزوده بخش نفت در سال ۱۳۹۵ حدوداً برابر با ۳۸/۶ درصد خواهد بود.

۲-۳. بخش صنعت

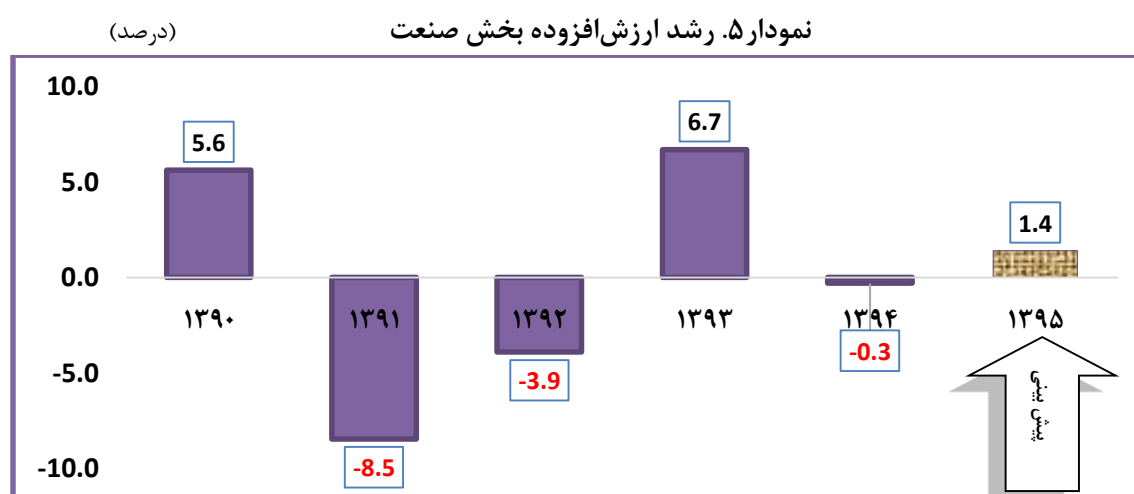
بخش صنعت یکی دیگر از بخش‌های مهم اقتصاد ایران است که طبق حساب‌های ملی بانک مرکزی، طی ده ساله منتهی به ۱۳۹۳ به‌طور متوسط ۱۶ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور مربوط به این بخش بوده

است. وجود این سهم بالا حاکی از نقش مؤثر این بخش در رشد اقتصادی است. نمودار ۵ نشان‌دهنده رشد ارزش‌افزوده بخش صنعت طی دوره ۱۳۹۰-۱۳۹۴ و پیش‌بینی سال ۱۳۹۵ است. شواهد آماری حاکی از آن است که به‌دنبال رشد منفی بخش صنعت در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ (ناشی از وجود تحریم‌های بین‌المللی به‌ویژه در مورد صنعت خودرو و صادرات محصولات پتروشیمی)، رشد این بخش در سال ۱۳۹۳ (بنا به اعلام بانک مرکزی) رقم مثبت ۶/۷ درصد شده (عمدتاً ناشی از تعلیق تحریم‌ها) اما در سال ۱۳۹۴ (بنا به اعلام مرکز آمار ایران) رشد بخش صنعت مجدداً وارد فاز منفی شده و برابر با منفی ۰/۳ درصد شد که دو دلیل اصلی منفی شدن رشد بخش صنعت در سال ۱۳۹۴ عبارتند از:

الف) مشکل تأمین مالی بنگاه‌های اقتصادی،

ب) مشکل کمبود تقاضا.

مأخذ: همان.

نخستین شواهد آماری برای رشد بخش صنعت در سال ۱۳۹۵ مربوط به مرکز آمار ایران است به‌طوری‌که رشد بخش صنعت در سه ماهه ابتدایی سال ۱۳۹۵ برابر با ۴/۲ درصد اعلام شده است. از سوی دیگر وزارت صنعت، معدن و تجارت نیز آمار مربوط به تولیدات کالاهای منتخب صنعتی را در سه ماهه اول سال ۱۳۹۵ منتشر کرده است که در آن رشد تولیدات در بسیاری از کالاهای صنعتی در بهار ۱۳۹۵ نسبت به بهار ۱۳۹۴ مثبت بوده و محاسبات مرکز پژوهش‌ها با عنایت به این آمار حاکی از رشد حدود ۰/۵ درصدی تولیدات بخش صنعت در بهار ۱۳۹۵ است. برآورد مرکز پژوهش‌های مجلس برای رشد بخش صنعت در سال ۱۳۹۵ حاکی از آن است که رشد ارزش‌افزوده بخش صنعت در سال ۱۳۹۵ حدود ۱/۴ درصد خواهد بود که در تحلیل چرایی وقوع این عدد، در ادامه گزارش و به تفکیک زیربخش‌های منتخب بخش صنعت توضیحاتی ارائه شده است.

۱-۳-۲. خودروسازی

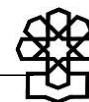
آمار سه ماهه تولیدات خودرو سه شرکت اصلی بورسی تولید کننده خودرو (ایران خودرو، سایپا و پارس خودرو) نشان‌دهنده رشد حدوداً ۷ درصدی تولیدات است این در حالی است که وزارت صنعت، معدن و تجارت در گزارش عملکرد سه ماهه اول سال ۱۳۹۵ رشد تولید خودروهای وانت و سواری را نزدیک به صفر اعلام کرده است که دلیل عمده این تفاوت افت شدید تولیدات سایر شرکت‌های تولیدکننده خودرو (غیربورسی) می‌باشد. همچنین پیش‌بینی هریک از شرکت‌ها از تولید سال ۱۳۹۵ براساس گزارش‌های پیش‌بینی درآمد هر سهم بر اساس عملکرد سه ماهه شرکت‌ها نشان می‌دهد این شرکت‌ها مجموعاً حدود ۱۳ درصد رشد برای تولید محصولات خود در سال ۱۳۹۵ پیش‌بینی می‌کنند. با این حال برآورد مرکز پژوهش‌های مجلس با در نظر گرفتن رشد تولیدات خودروسازان بورسی و غیربورسی و لحاظ گزارش عملکرد سه ماهه وزارت صنعت، معدن و تجارت از این بخش نشان می‌دهد تولیدات خودرو در سال جاری حدود ۳ درصد رشد خواهد داشت.

جدول ۱. عملکرد تولید خودرو شرکت‌های بورسی در سال ۱۳۹۴ و برآورد تولید آن در سال ۱۳۹۵

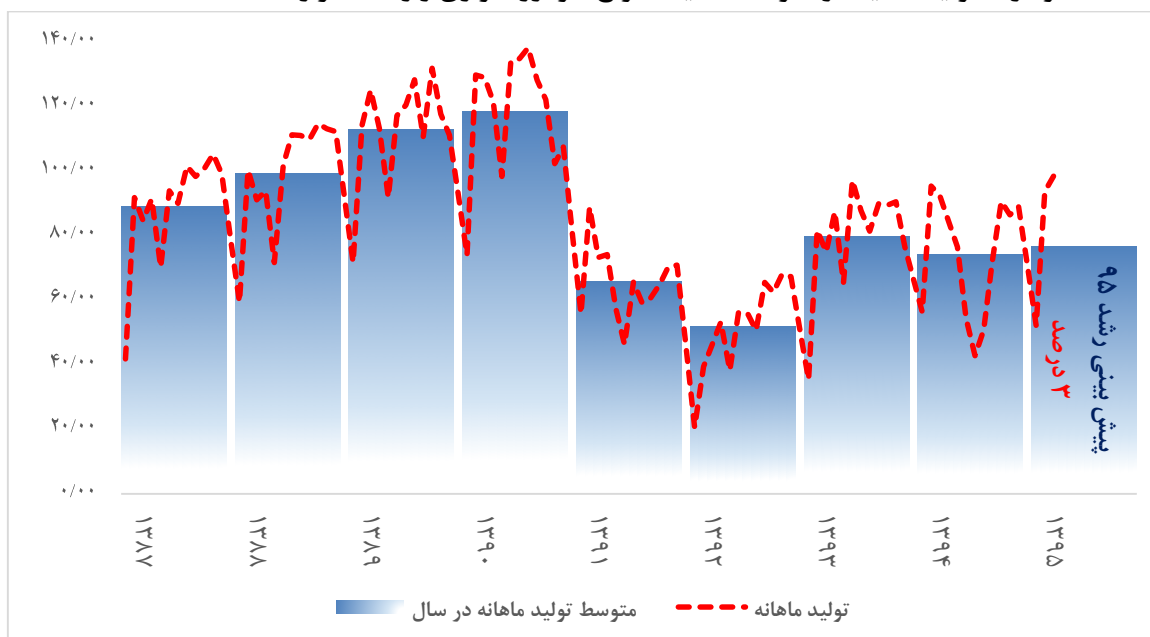
رشد ۱۳۹۵ نسبت به ۱۳۹۴ (درصد)	پیش‌بینی ۱۳۹۵	عملکرد ۱۳۹۴	رشد سه ماهه ۱۳۹۵ نسبت به سه ماهه ۱۳۹۴ (درصد)	عملکرد سه ماهه ۱۳۹۵	عملکرد سه ماهه ۱۳۹۴	آمار تولید خودرو
۲/۱	۵۱۵۰۰۱	۵۰۴۴۲۱	۰/۳۵	۱۳۳۹۰۷	۱۳۳۴۳۴	ایران خودرو
۳۳/۱	۴۰۰۹۵۰	۳۰۱۲۹۴	۵/۸	۸۳۴۰۹	۷۸۸۱۲	سایپا
۶/۷	۱۲۳۷۰۰	۱۱۵۸۹۸	۴۸/۸	۳۵۹۴۴	۲۴۱۵۴	پارس خودرو
			۰/۲	۲۵۱۷۶۹	۲۵۱۲۷۶	تولید سواری و وانت (وزارت صنعت معدن تجارت)

مأخذ: گزارش‌های پیش‌بینی درآمد هر سهم بر اساس عملکرد سه ماهه، سامانه جامع اطلاع رسانی ناشران www.codal.ir

نمودار ۵ نشان می‌دهد اعمال تحریم‌ها در سال ۱۳۹۱ تأثیر بسیار مخربی بر تولیدات این محصولات داشته است به طوری که تولیدات خودروهای سواری از ۱۴۲۱ هزار دستگاه در سال ۱۳۹۰ به ۷۸۸ هزار دستگاه در سال ۱۳۹۱ کاهش یافته و این روند در سال ۱۳۹۲ نیز تداوم یافته است.

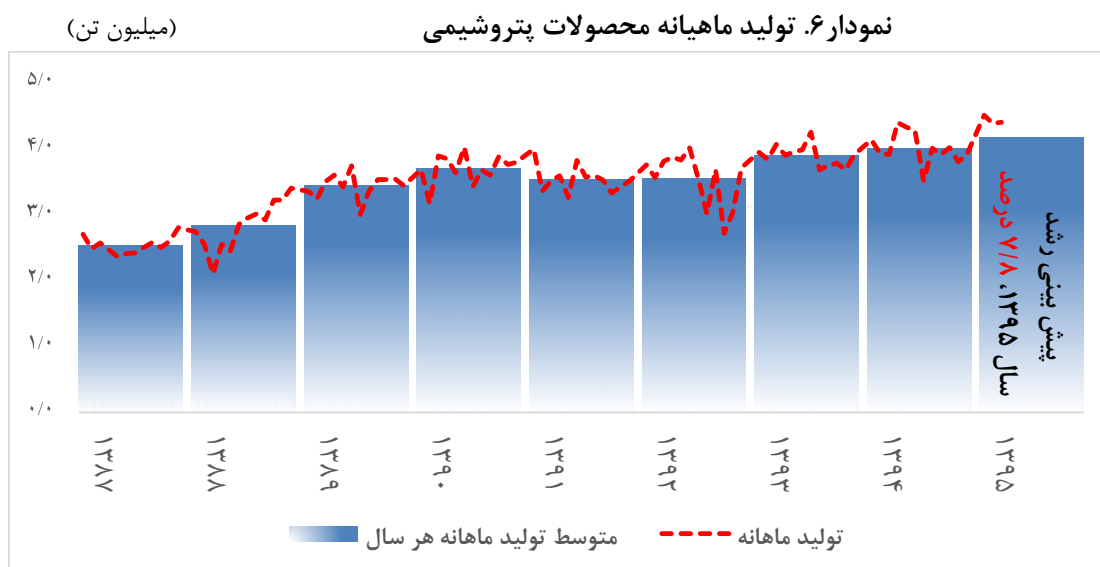
نمودار ۵. تولید ماهیانه و متوسط سالیانه انواع خودرو سواری و وانت (هزار دستگاه)

مآخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت و برآوردهای تحقیق.

۲-۳-۲. محصولات پتروشیمی

بر اساس آمار شرکت ملی صنایع پتروشیمی، میزان تولید محصولات پتروشیمی در سال ۱۳۹۴ و چهار ماهه اول سال ۱۳۹۵ به ترتیب ۴۶/۴ میلیون تن و ۱۷ میلیون تن بوده است و پیش‌بینی می‌شود تا پایان سال جاری تولیدات محصولات پتروشیمی به ۵۰ میلیون تن برسد. به‌طور کلی همان‌طور که در نمودار ۶ نیز مشاهده می‌کنید بجز سال ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ که به‌دلیل تحریم‌ها تولید محصولات پتروشیمی کاهش یافته، در سال‌های اخیر تولید این محصولات همواره روند صعودی داشته و پیش‌بینی می‌شود در سال ۱۳۹۵ رشد تولید محصولات پتروشیمی به ۷/۸ درصد برسد.

مآخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت و شرکت ملی صنایع پتروشیمی.

۳-۳-۲. سیمان

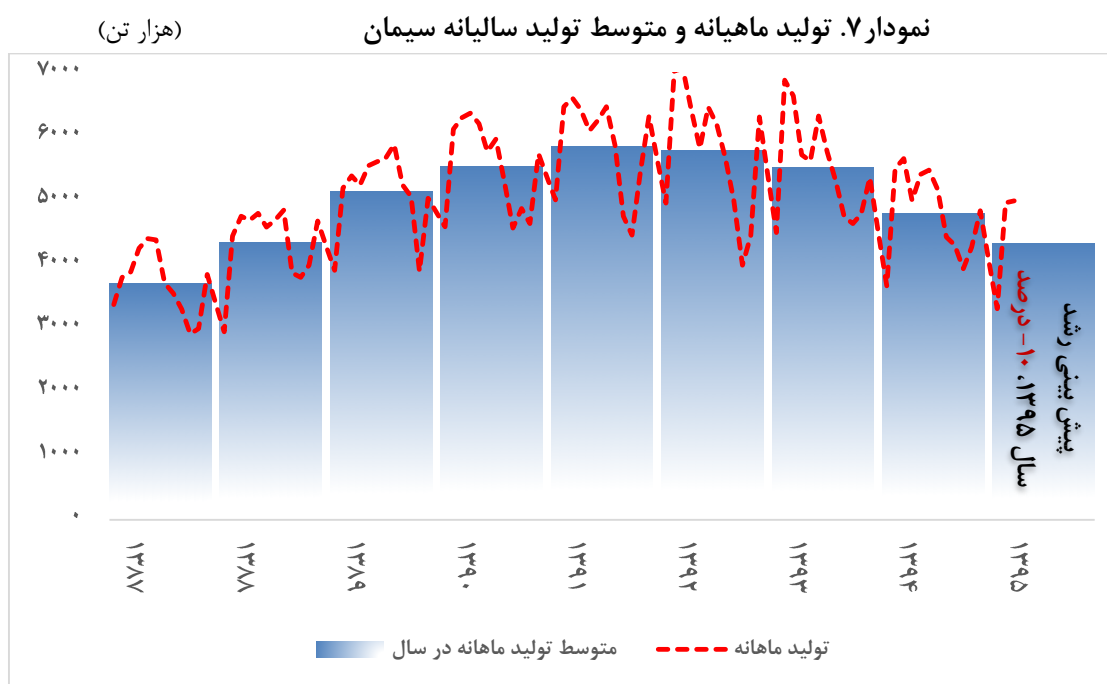
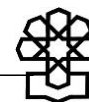
بررسی تولید دو محصول سیمان و کلینیکر در ۴ ماهه اول سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد تولید این محصولات طی این دوره به ترتیب رشد منفی ۱۰ درصدی و منفی ۱۶ درصدی داشته است.

جدول ۲. میزان تولید و رشد تولید سیمان و کلینیکر

شرح	تولید (تن)		رشد تولید نسبت به دوره مشابه سال قبل (درصد)
	کلینیکر	سیمان	
۱۳۹۴	۶۰۱۷۴۸۸۱	۵۸۷۹۵۷۹۶	-۱۱/۵
۴ ماهه اول ۱۳۹۵	۲۰۸۵۹۷۸۷	۱۸۷۵۲۰۰۶	-۱۰/۲

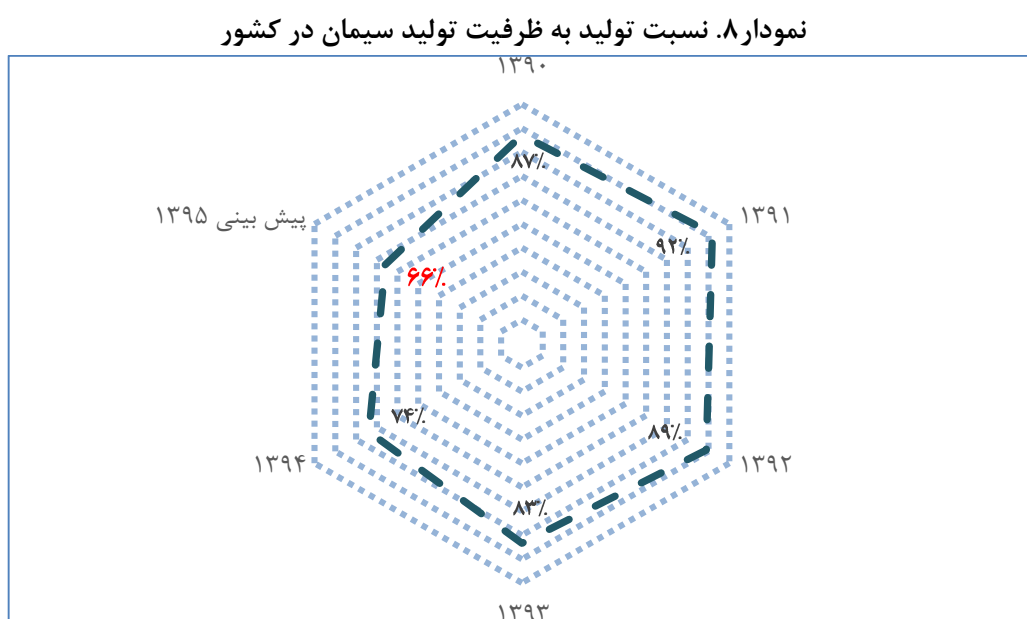
مآخذ: انجمن صنفی کارفرمایان صنعت سیمان، محاسبات تحقیق.

نمودار ۷ نشان می‌دهد میزان تولید سیمان در کشور از سال ۱۳۹۱ به بعد روندی نزولی به خود گرفته است و با توجه به تداوم رکود در بخش ساختمان و محدودیت‌های صادراتی مثل اعمال تعرفه وارداتی توسط کشور عراق به نظر می‌رسد در سال ۱۳۹۵ نیز شاهد تداوم این روند نزولی باشیم.

مأخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت و برآوردهای تحقیق.

نمودار ۸ نسبت تولید به ظرفیت تولید سیمان در کشور را نشان می‌دهد. همان‌طور که در این نمودار مشاهده می‌کنید ظرفیت خالی تولید سیمان در کشور به دلیل کاهش تولید آن روندی افزایشی داشته است.

مأخذ: همان.

۲-۳-۴. فولاد خام و محصولات فولادی

ارزیابی وضعیت مربوط به تولید فولاد خام و محصولات فولادی در پنج شرکت بزرگ (جدول ۳) نشان می‌دهد که رشد تولیدات این شرکت‌ها در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۴ مثبت است.

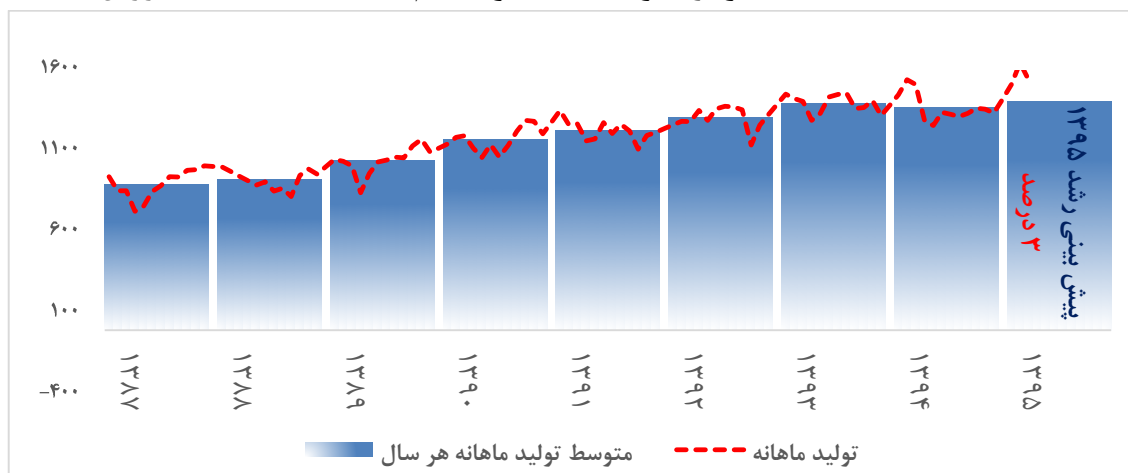
جدول ۳. تولید فولاد خام و محصولات فولادی برخی شرکت‌های بورسی (تن)

شرح	سه ماهه اول ۱۳۹۴	سه ماهه اول ۱۳۹۵	درصد رشد سه ماهه	سال ۱۳۹۴	پیش بینی سال ۱۳۹۵	درصد رشد سال ۱۳۹۵
فولاد مبارکه	۱۴۸۰۰۰۰	۱۵۱۴۰۰۰	۲/۳	۵۵۸۸۰۰۰	۵۸۵۰۰۰۰	۴/۶۹
فولاد خوزستان	۸۷۸۷۲۳	۹۲۷۱۱۵	۵/۵	۳۴۳۸۴۹۶	۳۶۰۰۰۰۰	۴/۷۰
ذوب آهن اصفهان	۵۷۷۱۱۷	۵۲۱۶۲۱	-۹/۶	۲۱۴۹۸۸۶	-	-
فولاد هرمزگان	۶۶۸۵۵۳	۶۵۸۹۳۱	-۱/۴	۲۴۹۶۴۸۸	۲۹۵۹۶۰۲	۱۸/۵۵
آهن و فولاد ارفع	۳۱۵۰۰۲	۳۶۷۷۷۹	۱۶/۸	۱۳۴۴۴۰۷	۱۵۸۲۰۰۰	۱۷/۶۷

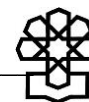
مأخذ: گزارش‌های پیش‌بینی درآمد هر سهم بر اساس عملکرد سه ماهه، سامانه جامع اطلاع رسانی ناشران www.codal.ir

براساس آمار شرکت ملی فولاد ایران، تولید فولاد خام و محصولات فولادی در ۴ ماهه سال ۱۳۹۵ به ترتیب ۵/۲ و ۶/۰ میلیون تن بوده که نسبت به دوره مشابه سال قبل به ترتیب ۳ و منفی ۲ درصد رشد داشته‌اند. با توجه به وضعیت موجود، همین میزان رشد برای ادامه سال نیز پیش‌بینی می‌شود. نمودار ۹ تولید ماهیانه فولاد خام برای ۱۳۸۷-۱۳۹۴ و پیش‌بینی ۱۳۹۵ را نشان می‌دهد. دلیل مثبت بودن تولید فولاد خام و منفی بودن محصولات فولادی به این موضوع باز می‌گردد که سهم صادرات فولاد خام بیشتر از محصولات فولادی است و به دلیل رکود سایر بخش‌ها نظیر برخی صنایع و ساختمان تقاضای داخلی برای محصولات فولادی محدود است.

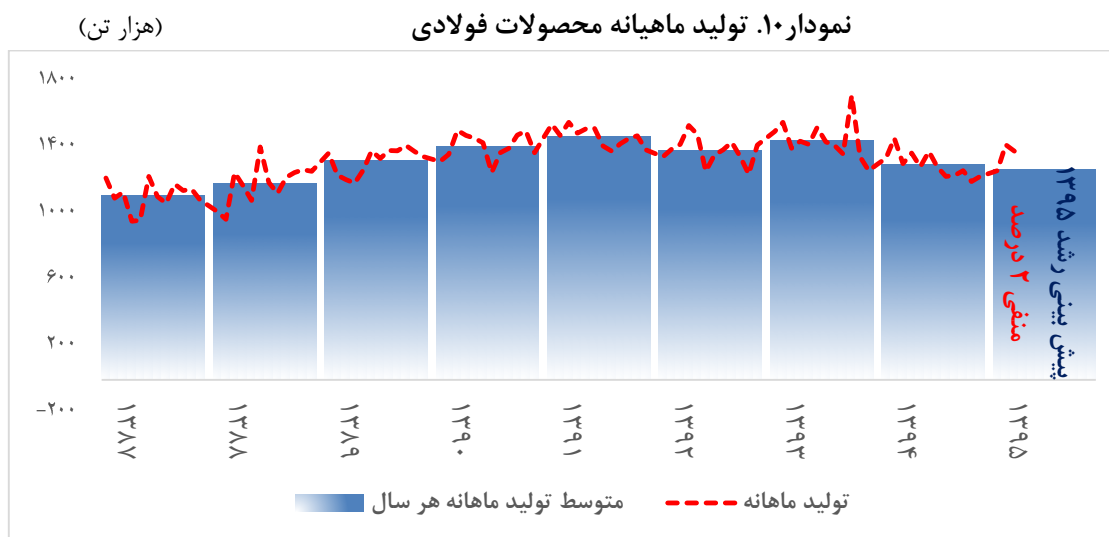
نمودار ۹. تولید ماهیانه فولاد خام (هزار تن)

مأخذ: همان.

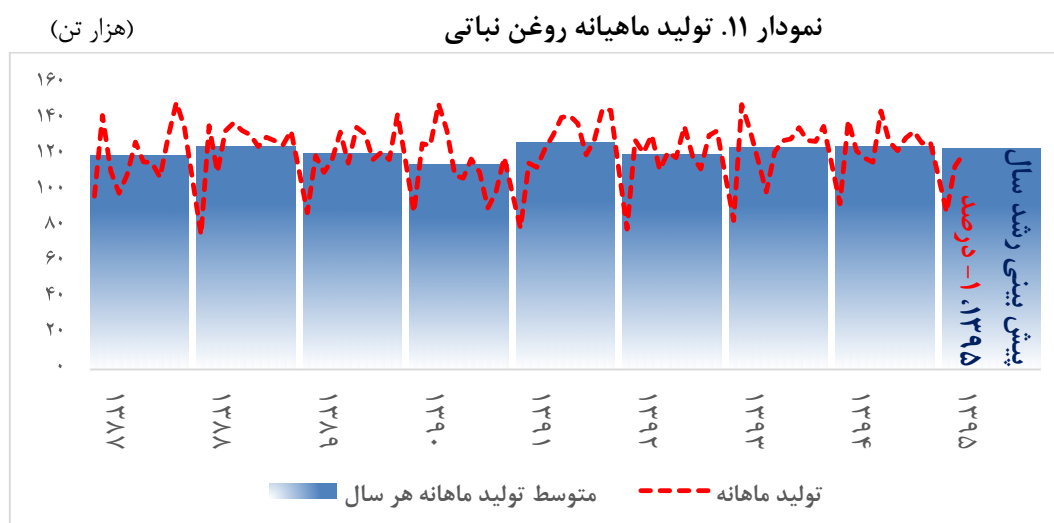

نمودار زیر نشان‌دهنده تولید محصولات فولادی برای سال‌های ۱۳۸۷-۱۳۹۴ و پیش‌بینی سال ۱۳۹۵ است.

۵-۳-۲. محصولات غذایی (روغن نباتی)

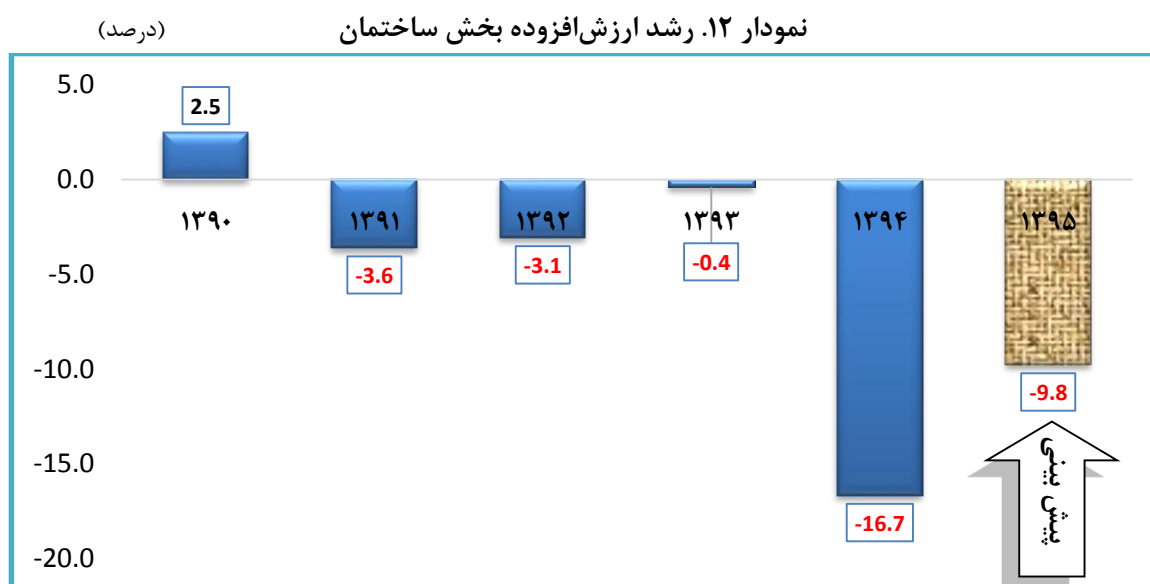
براساس اعلام انجمن صنفی صنایع روغن نباتی ایران، تولید روغن نباتی در چهار ماهه ابتدای سال ۱۳۹۵ نسبت به مدت مشابه سال قبل منفی ۴ درصد رشد داشته است که عمده دلیل آن کمبود روغن خام است و پیش‌بینی می‌شود رشد تولید این محصول در سال ۱۳۹۵ برابر منفی یک درصد باشد. نمودار ۱۱ نشان‌دهنده تولید ماهیانه روغن نباتی کشور طی دوره ۱۳۸۷-۱۳۹۴ و پیش‌بینی سال ۱۳۹۵ است.

۴-۲. بخش ساختمان

بخش ساختمان به دلیل قرار داشتن در انتهای زنجیره تولید و ارتباط تنگاتنگ با سایر فعالیت‌های اقتصادی از نقش حائز اهمیتی برای اثرگذاری بر ارزش‌افزوده سایر فعالیت‌های وابسته و به تبع آن بر ارزش‌افزوده کل اقتصاد برخوردار بوده و طبق حساب‌های ملی بانک مرکزی، طی ۱۰ سال اخیر (۱۳۸۳-۱۳۹۳) به‌طور متوسط ۷ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور را به خود اختصاص داده است. نمودار ۱۲ نشان‌دهنده رشد ارزش‌افزوده بخش ساختمان طی دوره ۱۳۹۰-۱۳۹۴ و پیش‌بینی سال ۱۳۹۵ است. آمار رشد ارزش‌افزوده بخش ساختمان طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ حاکی از رکود بخش ساختمان در این دوره زمانی است.

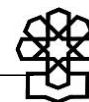
با توجه به نقش مؤثری که پرداخت‌های عمرانی دولت در ارزش‌افزوده بخش ساختمان دارد و همچنین با توجه به عملکرد ۲۷/۷ هزار میلیارد تومانی هزینه‌های عمرانی دولت در سال ۱۳۹۴ و برآورد مرکز پژوهش‌ها از تحقق ۲۵ هزار میلیارد تومانی هزینه‌های عمرانی تا پایان سال ۱۳۹۵ (تحقق ۴۴ درصدی قانون) و با عنایت به سایر موارد مد نظر از جمله سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ساختمان تا انتهای سال جاری،^۲ برآورد مرکز پژوهش‌ها از رشد ارزش‌افزوده بخش ساختمان در انتهای سال ۱۳۹۵ برابر با ۹/۸- درصد می‌باشد.

مأخذ: حساب‌های ملی بانک مرکزی.

۱. در قانون بودجه سال ۱۳۹۵، اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای کشور در این سال حدود ۵۷ هزار میلیارد تومان تصویب شده است.

۲. با توجه به اینکه نهاده‌های ساختمانی مهمی همچون سیمان و محصولات فولادی (که در ستانده بخش ساختمان نقش مهمی دارند) در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۴ از ارقام رشد منفی برخوردارند (مراجعه به بخش صنعت در گزارش حاضر) لذا برآورد می‌شود که رشد سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ساختمان نیز در سال ۱۳۹۵ نسبت به ۱۳۹۴ منفی باشد.

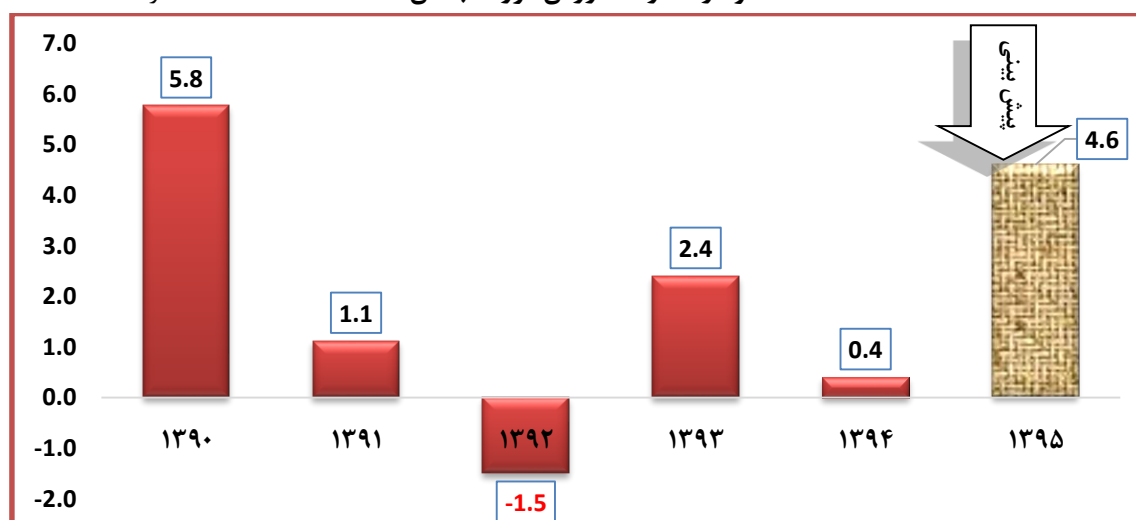
مرکز آمار ایران رشد بخش ساختمان را در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۵ نسبت به دوره مشابه سال قبل ۸/۸- درصد اعلام کرده در حالی که از شدت رشد منفی این بخش در سه ماهه نخست ۱۳۹۵ (۸/۸- درصد) نسبت به سه ماهه نخست ۱۳۹۴ (۵/۱۳- درصد) کاسته شده است. یکی از دلایل منفی بودن رشد بخش ساختمان در سه ماهه نخست سال جاری می‌تواند مربوط به افت پرداخت‌های عمرانی باشد، زیرا همبستگی بالایی بین هزینه‌های عمرانی (به قیمت ثابت) و ارزش افزوده بخش ساختمان (به قیمت ثابت) وجود داشته و عملکرد بودجه عمومی دولت حاکی از افت ۱۰۰ درصدی پرداخت‌های عمرانی در دو ماهه سال ۱۳۹۵ نسبت به دوره مشابه سال قبل است.

۵-۲. بخش خدمات

طی ده ساله ۱۳۸۳-۱۳۹۳، ارزش افزوده بخش خدمات به طور متوسط ۵۵ درصد از کل تولید ناخالص داخلی کشور را به خود اختصاص داده است که حاکی از اهمیت این بخش بوده و برآورد رشد این بخش در برآورد رشد اقتصادی بسیار مؤثر است. نمودار ۱۳ نشان‌دهنده رشد ارزش افزوده بخش خدمات از سال ۱۳۹۰ به بعد و پیش‌بینی سال ۱۳۹۵ می‌باشد.

آمار سال ۱۳۹۴ که منتشره مرکز آمار ایران است نشان‌دهنده رشد ۰/۴ درصدی بخش خدمات بوده و آخرین شواهد آماری از رشد بخش خدمات در سال ۱۳۹۵ مربوط به فصل اول می‌باشد که نرخ رشدی معادل ۲/۹ درصد برای بخش خدمات (توسط مرکز آمار ایران) اعلام شده است. برآورد مرکز پژوهش‌ها از رشد بخش خدمات با در نظر گرفتن تحولات زیربخش‌های خدمات (که در ادامه گزارش برخی از آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد) در سال ۱۳۹۵ برابر با ۴/۶ درصد می‌باشد.

نمودار ۱۳. رشد ارزش افزوده بخش خدمات (درصد)

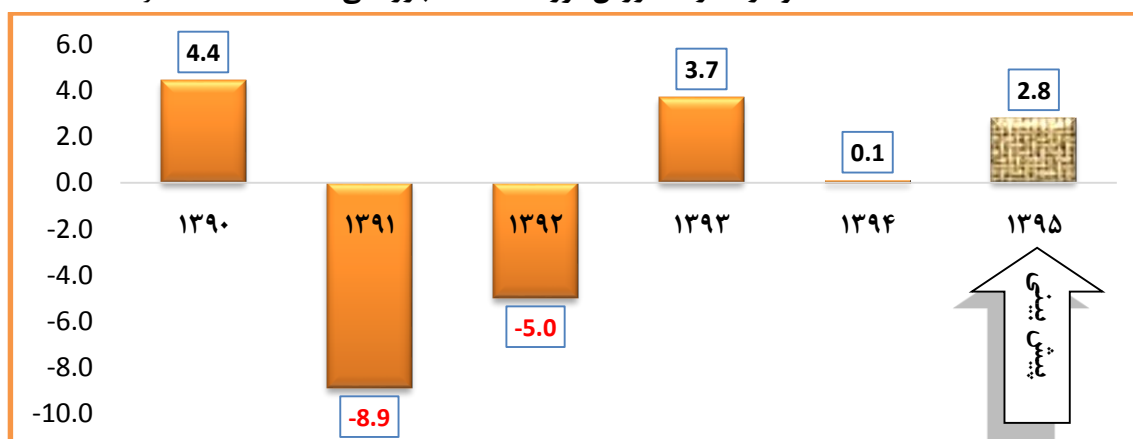

مأخذ: همان.

۱-۵-۲. خدمات بازرگانی

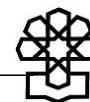
طی ۱۰ سال منتهی به ۱۳۹۳، ارزش افزوده بخش بازرگانی به طور متوسط سهمی معادل ۲۶ درصد از ارزش افزوده بخش خدمات و ۱۴ درصد از تولید ناخالص داخلی را به خود اختصاص داده است. نمودار ۱۴ نشان دهنده رشد ارزش افزوده خدمات بازرگانی بوده و ملاحظه می‌گردد که در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ که اقتصاد ایران ارقام رشد منفی را تجربه کرد، رشد این بخش نیز منفی بوده، اما در سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ رشد این بخش به ترتیب برابر با ۳/۷ و ۰/۱ درصد بوده است. آخرین شواهد آماری سال ۱۳۹۵ مربوط به فصل اول سال جاری بوده که طی آن مرکز آمار ایران رشد فصل اول سال ۱۳۹۵ برای خدمات بازرگانی را ۱/۵ درصد اعلام کرده است. برآورد مرکز پژوهش‌ها حاکی از آن است که خدمات بازرگانی در سال ۱۳۹۵ رشدی معادل ۲/۸ درصد خواهد داشت.

نمودار ۱۴. رشد ارزش افزوده خدمات بازرگانی (درصد)

مأخذ: همان.

در تحلیل چرایی رشد ۲/۸ درصدی خدمات بازرگانی در سال ۱۳۹۵ باید اشاره کرد که این نوع خدمات، واسطه بین طرفین عرضه و تقاضای بازار کالا است به طوری که اولاً ستانده بخش‌هایی همچون کشاورزی و صنعت از کانال خدمات بازرگانی صادر شده و یا در بازار داخلی عرضه می‌شوند ثانیاً کالاهای مورد نیاز فعالیت‌های اقتصادی و نهادهای مختلف که به واسطه واردات یا تولید داخل تأمین می‌شوند از کانال این نوع خدمات در اختیار آنها قرار می‌گیرد. بنابراین انتظار بر این است که ستانده خدمات بازرگانی از یکسو متأثر از ستانده بخش‌هایی چون کشاورزی و صنعت و از سوی دیگر متأثر از حجم تجارت خارجی کشور باشد. در بخش‌های قبلی گزارش بیان شد که برآوردها حاکی از مثبت بودن رشد بخش‌های کشاورزی و صنعت در سال ۱۳۹۵ می‌باشد، لذا رشد مثبت خدمات بازرگانی از این کانال توجیه‌پذیر

است. اما در سوی دیگر، گزارش عملکرد تجارت خارجی کشور^۱ (منتشره سازمان توسعه تجارت) نشان می‌دهد که حجم دلاری تجارت خارجی کشور در چهار ماهه ۱۳۹۵ نسبت به دوره مشابه سال قبل حدود ۶/۸ درصد رشد داشته و انتظار بر این است که این روند تا انتهای سال ادامه‌دار باشد. بنابراین از کانال مذکور نیز انتظار بر مثبت بودن رشد خدمات بازرگانی در سال ۱۳۹۵ دور از ذهن نیست.

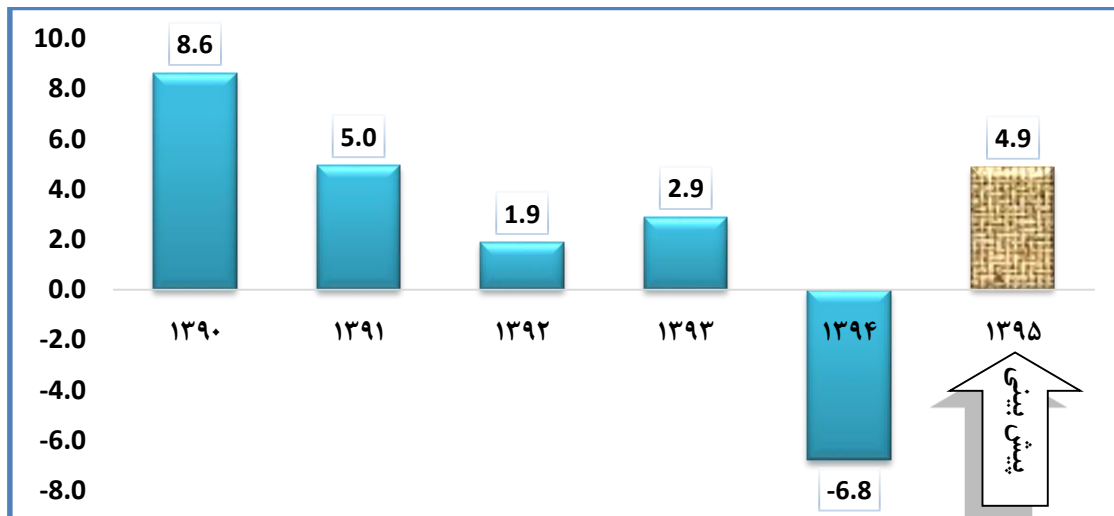
۲-۵-۲. خدمات حمل‌ونقل

خدمات حمل‌ونقل یکی دیگر از زیربخش‌های مهم خدمات محسوب می‌شود که حلقه وصل بین طرفین عرضه و تقاضای بازار کالا بوده و در همه اشکال مختلف خود (زمینی، ریلی، آبی و هوایی) عرضه‌کنندگان کالاها را به تقاضاکنندگان آن وصل می‌کند ضمن اینکه این بخش برای مسافران نیز خدمات جابجایی ارائه می‌دهد. در دوره زمانی ۱۳۸۳-۱۳۹۳، ارزش‌افزوده خدمات حمل‌ونقل به‌طور متوسط سهمی حدود ۲۱ درصد از ارزش‌افزوده بخش خدمات و ۱۲ درصد از تولید ناخالص داخلی را به خود اختصاص داده است.

نمودار ۱۵ رشد ارزش‌افزوده خدمات حمل‌ونقل را نشان می‌دهد. ملاحظه می‌گردد که در سال ۱۳۹۴ رشد ارزش‌افزوده این بخش برابر با ۶/۸- درصد بوده (مرکز آمار ایران) اما آخرین شواهد آماری برای فصل اول سال ۱۳۹۵ (بنا به گزارش مرکز آمار ایران) حاکی از رشد مثبت این بخش (۱/۴ درصد) است. برآورد مرکز پژوهش‌ها حاکی از آن است که رشد خدمات حمل‌ونقل در سال ۱۳۹۵ در حدود ۴/۹ درصد خواهد بود. یکی از مهمترین دلایل توجیه‌کننده رشد مثبت خدمات حمل‌ونقل در سال ۱۳۹۵ را می‌توان در رشد مثبت بخش‌های کشاورزی و صنعت (قسمت‌های قبلی گزارش حاضر) ردیابی کرد.

۱. سازمان توسعه تجارت، گزارش عملکرد تجارت خارجی کشور، چهار ماهه ۱۳۹۵.

نمودار ۱۵. رشد ارزش افزوده خدمات حمل و نقل (درصد)

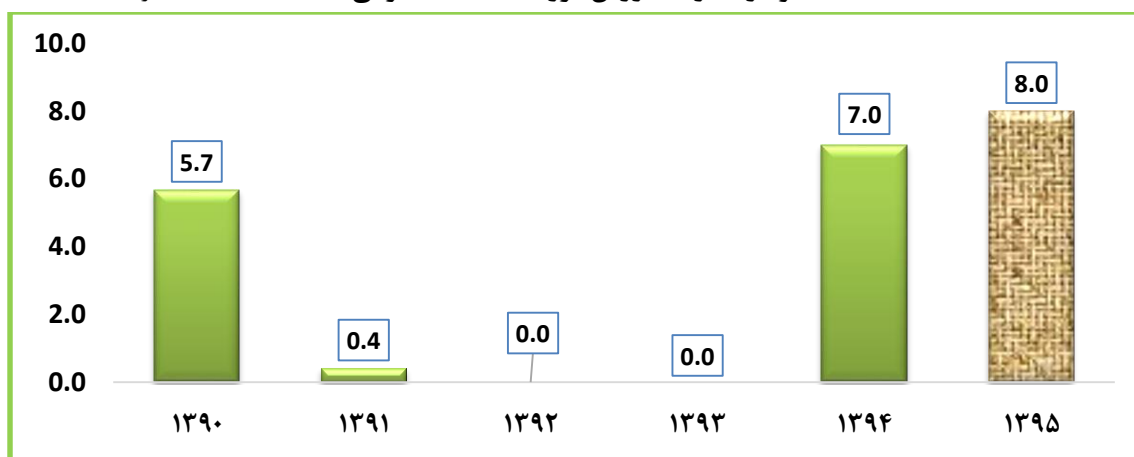

مأخذ: همان.

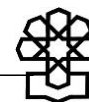
۳-۵-۲. خدمات عمومی

خدمات عمومی به مجموعه خدمات شامل امور عمومی، دفاع، امنیت و نظم عمومی، آموزش و پرورش، بهداشت و... اطلاق می‌شود که با توجه به نقش پررنگ دولت در این نوع خدمات از اهمیت خاصی در اقتصاد ایران برخوردار است. خدمات عمومی طی دوره زمانی ده‌ساله منتهی به ۱۳۹۳، به طور متوسط ۸ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور و ۱۴ درصد از ارزش افزوده بخش خدمات را به خود اختصاص داده است.

نمودار ۱۶. رشد ارزش افزوده خدمات عمومی (درصد)

مأخذ: همان.

نمودار ۱۶ نشان‌دهنده رشد ارزش افزوده خدمات عمومی طی دوره ۱۳۹۰-۱۳۹۴ و پیش‌بینی سال ۱۳۹۵ است. آمار مربوط به سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۳ از بانک مرکزی اخذ شده که در گزارش این نهاد، ارقام مربوط به سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ برابر با صفر بوده‌اند. در سال ۱۳۹۴ که بانک مرکزی اقدام به انتشار رشد اقتصادی نکرده است، مرکز آمار ایران رشد ارزش افزوده خدمات عمومی را برابر با ۷ درصد اعلام کرد ضمن اینکه این مرکز در آخرین گزارش خود از رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ که مربوط به فصل بهار بوده، رشد ارزش افزوده خدمات عمومی در سه ماهه نخست سال جاری را برابر با ۲/۸ درصد اعلام کرده است.

با توجه به نقش مؤثری که اعتبارات هزینه‌های (جاری) دولت در ارزش افزوده خدمات عمومی دارد و همچنین با توجه به عملکرد ۱۷۰ هزار میلیارد تومانی هزینه‌های جاری دولت در سال ۱۳۹۴ و برآورد مرکز پژوهش‌ها از تحقق ۲۰۳ هزار میلیارد تومانی هزینه‌های جاری تا پایان سال ۱۳۹۵ (رشد ۱۹ درصدی)، برآورد مرکز پژوهش‌ها از رشد ارزش افزوده خدمات عمومی در انتهای سال ۱۳۹۵ برابر با ۸/۰ درصد است.

۳. برآورد رشد تولید ناخالص داخلی (رشد اقتصادی) در سال ۱۳۹۵

با توجه به بخش‌های قبلی گزارش برآورد مرکز پژوهش‌های مجلس در مورد رشد ارزش افزوده بخش‌های کشاورزی، نفت، صنعت، ساختمان و خدمات در سال ۱۳۹۵ به ترتیب برابر با ۳/۵ درصد، ۳۸/۶ درصد، ۱/۴ درصد، ۹/۸- درصد و ۴/۶ درصد است. با توجه به رشد زیربخش‌های اقتصادی، برآورد مرکز پژوهش‌ها از رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ در حدود ۶/۶ درصد بوده و در جدول ۴ ارقام رشد به تفکیک بخش‌ها و سهم هر بخش در رشد اقتصادی آورده شده است.

نکته مهم و کلیدی مربوط به نقش بارز بخش نفت در حصول رقم رشد ۶/۶ درصدی است، زیرا ۳/۹ درصد از رشد ۶/۶ درصدی رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ ناشی از بخش نفت است. در سال ۱۳۹۵ که تحریم نفت ایران برداشته شده و هیچ‌گونه مانعی بر سر راه گسترش تولید و صادرات نفت کشور وجود ندارد، ارزیابی آمارهای صادرات نفت در سال ۱۳۹۴ و برآوردهایی که از وضعیت صادرات نفت در سال ۱۳۹۵ وجود دارند نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۵، صادرات نفت در حدود ۵۴ درصد رشد خواهد داشت که نمود و ظهور این رشد صادرات نفت، در رشد ارزش افزوده بخش نفت و به تبع آن در رشد اقتصادی کشور خواهد بود.

جدول ۴. رشد ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی^۱ در سال ۱۳۹۵

شرح	رشد اقتصادی (درصد)	سهم در رشد اقتصادی (درصد)
بخش کشاورزی	۳/۵	۰/۲
بخش نفت	۳۸/۶	۳/۹
بخش صنعت	۱/۴	۰/۲
بخش ساختمان	-۹/۸	-۰/۵
بخش خدمات	۴/۶	۲/۸
تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت	۶/۶	

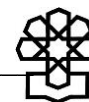
مآخذ: بخش‌های قبلی گزارش حاضر و محاسبات تحقیق.

جمع‌بندی

با گذر کردن اقتصاد ایران از سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ (با ارقام منفی رشد اقتصادی) و سال ۱۳۹۳ (با رقم رشد مثبت ۳ درصدی اعلام شده بانک مرکزی)، آخرین گزارش مربوط به رشد اقتصادی فصلی که توسط مرکز آمار ایران منتشر شده نشان می‌دهد که رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۴ (به قیمت بازار) برابر با ۱/۳ درصد بوده است. در بخش نخست گزارش به ارائه تحلیل مختصری از رشد اقتصادی سال ۱۳۹۴ پرداخته شد. نتایج بخش اول گزارش نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۴، رشد مجموع ارزش افزوده بخش‌ها برابر با ۳ درصد و رشد تولید ناخالص داخلی ۱/۳ درصد است. تفاوت این دو رقم به خالص مالیات بر واردات مربوط است که عددی برای رشد آن در ارقام اعلامی مرکز آمار ایران ارائه نشده است. علاوه بر این با کسر سهم نفت و کشاورزی، رشد ارزش افزوده ناشی از عملکرد سایر بخش‌ها ۰/۴- درصد خواهد بود. در تحلیل واقع‌بینانه از منظر سیاست‌گذاری شاید مناسب‌تر باشد که سهم این دو بخش به‌طور مجزا تحلیل شده و معیار ارزیابی شرایط رونق و رکود کشور قرار نگیرند، زیرا عملکردشان بیشتر متأثر از عوامل برونزا است و رشد آنها به‌طور بالقوه می‌تواند مسیری به غیر از مسیر کل اقتصاد داشته باشد (بخش نفت به‌دلیل آنکه دارای پیوندهای ضعیفی با سایر بخش‌های اقتصادی است و بخش کشاورزی نیز بیشتر متأثر از شرایط آب و هوایی است تا رونق و رکود کل اقتصاد). بنابراین، با تأمل در جزئیات آمار رشد بخش‌های اقتصادی نمی‌توان به‌طور قطعی بیان کرد که اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۴ از رکود خارج شده است.

علیرغم رشد مثبت ۵/۷ درصدی گروه کشاورزی در سال ۱۳۹۴، رشد گروه صنعت برابر با ۲/۲- درصد بوده است. در زیربخش‌های گروه صنعت نیز، سایر معادن (۳/۳- درصد)، صنعت (۰/۳- درصد) و ساختمان (۱۶/۷- درصد) از رشدهای منفی برخوردار بوده‌اند. زیربخش صنعت در سال ۱۳۹۴ یکی از سخت‌ترین سال‌های خود را پشت سر گذاشت، زیرا با چالش‌های متعددی از جمله مشکل تأمین مالی

۱. در محاسبات، سال ۱۳۸۳ به‌عنوان سال پایه در نظر گرفته شده است.

بناگاه‌های اقتصادی و مشکل کمبود تقاضای مؤثر مواجه بود. در زیربخش‌های خدمات نیز، بخش‌های مهمی همچون حمل‌ونقل، انبارداری و ارتباطات ($۶/۸-$ درصد) و واسطه‌گری‌های مالی ($۵/۶-$ درصد) از ارقام رشد منفی برخوردار بوده و خدمات عمده و خرده‌فروشی، هتل و رستوران نیز از رقم رشد پایینی ($۰/۱$ درصد) برخوردار بوده است. در مورد خدمات واسطه‌گری‌های مالی باید اشاره کرد که وقوع رشد منفی برای این بخش در سال ۱۳۹۴ با توجه به شرایط خاص نظام بانکی (وجود دارایی‌های سمی، وجود مطالبات غیرجاری، رقابت بانک‌ها برای جذب هر چه بیشتر سپرده، بدهی دولت به نظام بانکی و غیره) دور از انتظار نبوده است.

اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۵ با شرایط خاصی مواجه است، زیرا از یک‌سو سال جاری نخستین سالی است که تحریم‌های بین‌المللی (بعضاً به صورت ناقص) لغو شده و ظرفیت‌های بالقوه متعددی پیش روی اقتصاد ایران قرار دارد و از سوی دیگر نخستین سال اجرایی شدن برنامه ششم توسعه (بعد از تصویب آن توسط مجلس شورای اسلامی) است که یکی از مهمترین اهداف آن دستیابی به نرخ رشد متوسط سالیانه ۸ درصد در طول سال‌های برنامه ششم می‌باشد. شواهد آماری (مربوط به سه ماهه نخست سال جاری از قبیل رشد تولید و صادرات نفت و...) و غیرآماری (از قبیل رفع تحریم‌ها، امکان‌پذیری گسترش تولید و صادرات نفت، کاهش هزینه‌های مبادله و...) برای سال ۱۳۹۵ حاکی از آن است که در سال جاری اقتصاد ایران از رشد اقتصادی مثبت و بالایی برخوردار خواهد بود. در بخش‌های دوم و سوم گزارش تلاش شد تا به ارزیابی عملکرد بخش حقیقی در سه ماهه اول سال ۱۳۹۵ پرداخته شده و برآوردی از رشد اقتصادی بخش‌های کشاورزی، نفت، صنعت، ساختمان و خدمات و همچنین رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ ارائه شود. نتایج گزارش در بخش‌های دوم و سوم نشان می‌دهد که با در نظر گرفتن آخرین آمار و اطلاعات در دسترس تا پایان فصل اول سال ۱۳۹۵؛ برآورد وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی از تولید محصولات کشاورزی و نفت از تولید و صادرات نفت در سال ۱۳۹۵؛ برآورد هزینه‌های عمرانی و جاری دولت تا انتهای سال ۱۳۹۵؛ برآوردهای صنایع مختلف شامل خودروسازان، محصولات پتروشیمی، سیمان، فولاد خام و محصولات فولادی و برخی مواد غذایی (روغن نباتی) راجع به میزان تولیدات محصولاتشان در انتهای سال ۱۳۹۵، رشد ارزش‌افزوده بخش‌های کشاورزی، نفت، صنعت، ساختمان و خدمات در سال ۱۳۹۵ به ترتیب برابر با $۳/۵$ ، $۳۸/۶$ ، $۱/۴$ ، $۹/۸-$ و $۴/۶$ درصد، رشد زیربخش‌های خدمات شامل خدمات بازرگانی، خدمات حمل‌ونقل و خدمات عمومی در سال ۱۳۹۵ به ترتیب برابر با $۲/۸$ ، $۴/۹$ و $۸/۰$ درصد و رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ نیز برابر با $۶/۶$ درصد خواهد بود. نکته مهم در مورد رشد $۶/۶$ درصد برآوردی برای سال ۱۳۹۵ مربوط به نقش پررنگ بخش نفت است، زیرا $۳/۹$ درصد از رشد $۶/۶$ درصدی سال ۱۳۹۵ مربوط به بخش نفت می‌باشد. بنابراین باید سهم بزرگی از رشد $۶/۶$ درصدی اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۵ را مبتنی بر گسترش تولید و صادرات نفت (ناشی از اجرایی شدن برجام و لغو تحریم صادرات نفت ایران) دانست.

منابع و مأخذ

۱. بانک مرکزی، گزارش وضعیت بودجه عمومی دولت.
۲. حساب‌های ملی بانک مرکزی.
۳. خلاصه تحولات بخش واقعی اقتصادی ایران، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۴. گزارش رشد اقتصادی سال ۱۳۹۴ و فصل اول سال ۱۳۹۵، مرکز آمار ایران.
۵. گزارش تولیدات کالاهای منتخب صنعتی و معدنی، وزارت صنعت، معدن و تجارت.
۶. گزارش عملکرد ماهانه وزارت صنعت، معدن و تجارت.
۷. گزارش عملکرد تجارت خارجی کشور، سازمان توسعه تجارت.
۸. نماگرهای اقتصادی بانک مرکزی.
9. www.cbi.ir
10. www.codal.ir

شماره مسلسل: ۱۵۰۰۱

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران ۴. عملکرد سه ماهه اول و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه اقتصاد کلان و مدلسازی)

تهیه و تدوین کنندگان: سیدهادی موسوی نیک، موسی خوشکلام خسروشاهی و محمدرضا عبداللهی

ناظر علمی: محمد قاسمی

متقاضی: معاونت پژوهش‌های اقتصادی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. بخش حقیقی
۲. رشد اقتصادی
۳. کشاورزی
۴. صنعت
۵. خدمات
۶. نفت
۷. ساختمان
۸. اقتصاد ایران
۹. نظام بانکی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵/۶/۲۴